

Злочини проти людяності в контексті міжнародного права: крізь призму механізмів захисту прав людини

Мануїлова К. В.¹, Рудецька П.А.²

Опубліковано	Секція	УДК
30.04.2023	Право	341.231.14:341.4

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10373585>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Злочини проти людяності є однією з найжахливіших та найбільш з порушуваних сфер у міжнародному праві. Ці порушення включають геноцид, знущення над цивільними населенням та інші найбільш жахливі дії, які суперечать гідності та правам людини.

Злочини проти людяності - це систематичні та масові порушення прав людини, які вчиняються з метою призвести до серйозного страждання або фізичного знищення національних, етнічних, релігійних або політичних груп. Римський статут Міжнародного кримінального суду Організації Об'єднаних Націй розглядає контекст злочинів проти людяності, як: вбивство, винищення, оборнення в рабство, депортація або насильницьке переміщення населення, катування, звісно, що даний перелік можна продовжувати, проте в даному випадку даний злочин є одним з найтяжчих, щодо прав людини.

Поняття злочинів проти людяності з'явилося після Другої світової війни після розкриття жахливих злочинів, вчинених нацистами. Злочини проти людяності стали важливою складовою Нюрнберзького процесу, де вперше в історії було притягнуто винних осіб до відповідальності за масові порушення.

Головним міжнародним інструментом для розгляду злочинів проти людяності є Статут Міжнародного кримінального суду, який був прийнятий у 1998 році та набрав чинності у 2002 році. Міжнародний кримінальний суд діє як механізм відповідальності для тих, хто вчиняє злочини проти людяності, та забезпечує правосуддя для жертв. Крім того, існують інші міжнародні трибунали, такі як Міжнародний трибунал для колишньої Югославії та Міжнародний трибунал щодо Руанди, які розглядають справи, пов'язані з конкретними конфліктами та злочинами проти людяності.

Злочини проти людяності залишаються важливими питаннями в міжнародному праві, і міжнародні структури працюють над їхнім запобіганням та покаранням винних, забезпечуючи справедливість та права жертв.

Ключові слова: злочини проти людяності, Міжнародний кримінальний суд, Римський статут, Організація Об'єднаних Націй, міжнародний захист прав людини, воєнні злочини, міжнародне право прав людини, міжнародне гуманітарне право, міжнародне право.

¹ Доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент

² Здобувач вищої освіти факультету судового та міжнародного права, Національного університету «Одеська юридична академія»

Crimes against humanity in the context of international law: through the prism of human rights protection mechanisms

Abstract. Crimes against humanity are one of the most heinous and most violated areas of international law. These violations include genocide, abuse of civilians, and other most heinous acts contrary to human dignity and rights.

Crimes against humanity are systematic and massive violations of human rights committed with the intention of causing serious suffering or physical destruction of national, ethnic, religious or political groups. The Rome Statute of the International Criminal Court of the United Nations considers the context of crimes against humanity, such as: murder, extermination, enslavement, deportation or forcible displacement of the population, torture, of course, this list can be continued, but in this case this crime is one among the most severe, in terms of human rights.

The concept of crimes against humanity emerged after the Second World War following the revelation of the horrific crimes committed by the Nazis. Crimes against humanity became an important component of the Nuremberg Trials, where for the first time in history the perpetrators of mass violations were brought to justice.

The main international instrument for dealing with crimes against humanity is the Statute of the International Criminal Court, which was adopted in 1998 and entered into force in 2002. The International Criminal Court acts as an accountability mechanism for those who commit crimes against humanity and ensures justice for victims. In addition, there are other international tribunals, such as the International Tribunal for the former Yugoslavia and the International Tribunal for Rwanda, which deal with cases related to specific conflicts and crimes against humanity.

Crimes against humanity remain important issues in international law, and international structures work to prevent them and punish the perpetrators, ensuring justice and the rights of victims.

Keywords: crimes against humanity, International Criminal Court, Rome Statute, United Nations, international protection of human rights, war crimes, international human rights law, international humanitarian law, international law.

Вступ

Злочини проти людяності стали поняттям, що викликає жах та засудження у сучасному світі. Ці злочини, які включають геноцид, злочини проти миру, злочини війни та насильство над населенням, справедливо розглядаються як концепція злочинів проти гідності людини та її прав. Щоб зрозуміти, як виникли та розвивалися злочини проти людяності, слід дослідити їх історичний контекст.

Історія злочинів проти людяності датується далеко в минуле. Однак поняття «злочин проти людяності» було формалізовано та отримало визнання після Другої світової війни на Нюрнберзькому процесі. Після закінчення війни, Міжнародний військовий трибунал в Нюрнберзі розглянув звинувачення проти нацистських лідерів за вчинення злочинів проти миру, злочинів війни та злочинів проти людяності. Цей процес встановив юридичні принципи, які використовуються для покарання винних осіб у подібних злочинах.

Мета статті – охарактеризувати злочини проти людяності в контексті міжнародного права: крізь призму механізмів захисту прав людини.

Результати

Після закінчення Другої світової війни світ стикнувся з неймовірними розмірами геноциду, злочинів проти людяності та військових злочинів, вчинених нацистським

режимом та його союзниками [1]. Для притягнення відповідальних осіб до справедливого покарання та попередження здійснення злочинів, було створено Нюрнберзький процес. Цей процес став історичним прецедентом та прикладом вирішення питань, пов'язаних зі злочинами проти людяності [2], [3]. Судді Міжнародного воєнного трибуналу представили обвинувачення проти 24 головних нацистських діячів, серед яких були військові лідери, інтелігенція та особи, відповідальні за пропаганду та злочини. Процес почався у листопаді 1945 року і тривав до жовтня 1946 року [4].

Цей процес також виклав основи для створення Міжнародного кримінального суду (МКС), який був утворений в 2002 році та відповідає за розгляд злочинів проти людяності та воєнних злочинів в сучасному світі. Нюрнберзький процес викликав рух уперед у сфері прав людини та відзначився позитивним прикладом того, як міжнародна спільнота може реагувати на злочини проти людяності.

Збройний конфлікт, який відбувся у Руанді в 1994 році, є одним із найжахливіших випадків злочинів проти людяності в історії. Ця трагедія, яка сталася під час етнічних протистоянь між хуту та тутсі, залишає глибокий слід в історії людства і слугує уроком про те, як недолугий міжетнічний конфлікт може призвести до геноциду та масового насильства. Під час геноциду у Руанді було скоєно безліч злочинів проти людяності, включаючи вбивства, насильство, зґвалтування, етнічне чи релігійне переслідування, а також масове вигнання і голодування [5].

За даними ООН, цей геноцид був «гіршим, ніж вбивство» і став прикладом, як найбільш страшні злочини проти людяності можуть відбуватися на очах міжнародної спільноти. Велика кількість жертв цього геноциду були дітьми, жінками і невинними цивільними, що робить це ще більш жахливим. Міжнародна спільнота зневажливо реагувала на геноцид в Руанді, і це лише поглибило трагедію. Дії ООН були обмеженими, і багато країн утримувалися від втручання в справу Руанди. Ця бездіяльність стала своєрідним моральним провалом міжнародного співтовариства.

Після геноциду руандійське суспільство зіштовхнулось з низкою викликів, включаючи проблеми відновлення, реабілітації та єдності між різними етнічними групами. Питання справедливості піддавались сумнівам та врегулюванням законодавцем також актуальними залишались притягненню винуватці геноциду до відповідальності в міжнародних судових установах.

Згодом було намагання відновити руандійське суспільство через програми реконсиляції та правосуддя. Процес відновлення продовжується й до теперішнього часу, і Руанда зробила значний крок вперед у зміцненні миру та врегулюванні міжетнічних відносин. Геноцид у Руанді є прикладом того, як надмірність ворожнечі між етнічними групами може призвести до жахливих наслідків для людського суспільства. Ця трагедія також показала, наскільки важливим є вчасна реакція міжнародної спільноти на злочини проти людяності. Руанда нині слугує прикладом того, як суспільство може відновитися після таких жахливих подій і рухатися вперед у пошуку миру, єдності та справедливості. Без сумніву, пам'ять про геноцид у Руанді має нагадувати нам про важливість запобігання злочинам проти людяності та працювати над зміцненням міжнародного права та гідності людського життя [6].

Сьогоднішні реалії XXI сторіччя, на превеликий жаль дають змогу продемонструвати, що питання злочинів проти людяності мають актуальний характер. На сьогоднішній момент (23.10.2023 року) дана тема є актуальною для українського суспільства. В Україні з 2014 року ведуться бойові дії, проте з 24 лютого 2022 року збройний конфлікт набув нового забарвлення. Даний конфлікт почався після анексії росією Криму в 2014 році та поширення проросійських повстанців в Донецькій та Луганській областях України. Ця ситуація призвела до масового переселення, знищення

і втрати життя для багатьох українців. В засобах масової інформації віцепрезидентка США Камала Гарріс заявила, що: «немає сумнівів у тому, що російські військові в Україні вчинили злочини проти людяності. Вона наголосила, що розслідування злочинів РФ буде доведено до кінця». Крім того, масова систематична дискримінація та насильство стосовно етнічних меншин, зокрема кримських татар і українців, є ще однією характерною ознакою цього конфлікту. Багато представників цих груп були засуджені за політичними мотивами, зникли безвісти або стали жертвами фізичного насильства.

Злочини проти людяності також включають у себе сексуальне насильство, тортури та знищення майна, що призводить до внутрішнього переміщення та біженства сотень тисяч людей. Такі дії супроводжуються суспільними розривами та травмуванням сімей, що наносять незворотну шкоду суспільству. Російські військові вчинили низку злочинів проти людяності: депортація українських дітей на територію росії, масове винищення людей, катування та гвалтування українського населення і т. д. [7]. Усі злочини проти людяності в контексті російського вторгнення без сумніву будуть доведені, а особи, які вчинили дані злочини будуть покарані, оскільки «злочину без покарання не існує».

В міжнародному праві існують механізми та інструменти, які призначені для забезпечення цього захисту та переслідування злочинців. Одним з ключових механізмів захисту прав людини є:

- *Міжнародний кримінальний суд (МКС)*: МКС є основним міжнародним органом, призначеним для розгляду справ щодо злочинів проти людяності. Заснований Римським статутом 1998 року, МКС має повноваження притягати до відповідальності осіб, винних у геноциді, воєнних злочинах, злочинах проти людяності та злочинах агресії.

- *Міжнародний трибунал*: є важливим механізмом захисту прав людини і виконання норм і приписів міжнародного права. Ці спеціалізовані трибунали були створені для розгляду справ, пов'язаних з важкими порушеннями прав людини, включаючи злочини проти людяності. Вони виступають як незалежні інституції, метою яких є встановлення відповідальності для порушників та забезпечення правосуддя для жертв та постраждалих.

- *Національні суди*: механізмами захисту прав людини є також національні суди держав-членів. Законодавець у своєму внутрішньому законодавстві деяких країн світу, передбачив, що національний суд матиме можливість розглядати справи, щодо злочинів проти людяності, навіть якщо вони вчинені за межами цієї держави. Національні суди можуть співпрацювати з міжнародними судовими органами та іншими державами у розслідуванні та притягненні до відповідальності злочинців.

Підсумовуючи вище зазначене можна стверджувати, що злочини проти людяності – це глибоко вкорінені прояви насильства, які потребують рішучої реакції від міжнародної спільноти. Ці злочини не тільки призводять до страждань мільйонів людей, але й підривають основи суспільного порядку та міжнародних відносин. Необхідності в усвідомленні значущості цих злочинів та активних діях для їхнього запобігання не може бути переоцінена.

Список використаних джерел

1. Задорожній О. В. Нюрнберзький процес 1945-46. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4
2. Рудецька П. А. Відповідальність бізнесу в ході збройного конфлікту. Права людини – пріоритет сучасної держави : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С. В. Ківалов. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – С. 336- 339. URL: <https://hdl.handle.net/11300/18756>

3. Baars G. Capitalism's Victor's Justice. The Hidden Stories Behind the Prosecution of Industrialists Post-WWII. In: The Hidden Histories of War Crime Trials. Hellerand Simpson, Oxford University Press 2013. URL: <https://www.researchgate.net/publication/299782756>
4. Дерейко І.І., Коваль М.В. НЮРНБЕРЗЬКИЙ ПРОЦЕС 1945–1946. Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. - 728 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Niurnberzkyj_protses
5. Рудецька П. А., Мануїлова К.В. Міжнародна кримінальна відповідальність посадових осіб держави за вчинення міжнародного злочину. Міжнародна наукова практична конференція «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: Синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». 2023, Том 2. С. 404-407
6. Рудецька П. А. Геноцид як злочин проти людства: поняття та його розуміння в міжнародному праві. Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти «Українське суспільство та наука в умовах воєнного стану й євроінтеграційних перетворень: виклики, напрями відновлення і розвитку» 2023, Том 1. С. 222-225 URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/26133>
7. Ругало Ю. І. Злочини проти людяності в Україні з 2014 року і по сьогодні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023, № 6. С. 696 – 699 URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/164.pdf